

ГЛИГОР М. САМАРЦИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА ИСТОРИЈУ

БИЉЕШКЕ О МИЉОКАЗИМА СА ЈУГА ГОРЊЕ МЕЗИЈЕ (Неколика њимџера са Косова и Метохије)

У раду се презентују подаци о миљоказима са југа провинције Горње Мезије (Косово и Метохија). Миљокази (*miliarium*) јесу највјеродостојнији доказ постојања трасе римског пута, нарочито уколико се налазе *in situ*, а у овом случају имају изузетну историјску вриједност јер су прворазредно свједочанство о постојању римске цесте на подручју Косова и Метохије. Будући да је путна мрежа на југу провинције Горње Мезије представљала саставни дио војних, политичких и економских планова Римљана, у ту сврху су изграђене двије комуникације. Једна је пресијецала данашње Косово и Метохију од југозапада према сјевероистоку (Лисус–Наисус) повезујући обале Јадранског мора са унутрашњошћу Балканског полуострва, док је друга траса пута, од сјевера ка југу, пресијецала Косово и Метохију долином Ибра на Косовску Митровицу преко Улпијане и Качаника. Нађен је скроман број епиграфских и анепиграфских миљоказа као и дијелови пута који свједоче о постојању римских комуникација на овом подручју.

Кључне ријечи: миљоказ; римски пут; Лисус–Наисус; Горња Мезија; Косово и Метохија.

Интересовање за археолошке остатке на подручју Косова и Метохије јавило се у XIX вијеку. Средином овог вијека почиње да се истражује античка

1 gligor.samardzic@pr.ac.rs

историја Косова и Метохије и то на основу описа путописаца који су пролазили кроз ову област, док у наредном вијеку започињу студиознија истраживања и објављивања података у вези са античком прошлости. Питањем положаја античких насеља и комуникација, крајем XIX и почетком XX вијека, бавила се неколицина научника (Giljferding, 1859; Evans, 1885, стр. 1–168; Kanitz, 1892; Јастребов, 1904, стр. 66–68; Mollinary, 1914; Jireček, 1951).

Римљани су након скоро два вијека ратовања са племенима средњег Балкана – Дарданцима, Скордисцима и Мезима – припојили Царству територију између сјеверне границе провинције Македоније и Дунава, придружили је провинцији Мезији, и тако се данашња област Косова и Метохије наша у границама римске државе. Данашње Косово и Метохија прикључено је римској држави крајем I вијека п. н. е. Тачније, завршетак похода Марка Лицинија Краса против Бастарна и њихових савезника, 28. година п. н. е., узима се као крај дарданске самосталности (Papazoglu, 1969, стр. 143). Послије подјеле Мезије на двије провинције, у првим годинама Домицијанове владавине (81–96. године), Косово и Метохија су припали Горњој Мезији, чинећи њен југозападни дио који се на западу граничио са провинцијом Далмацијом, а на југу са Македонијом (Polyb. II 6, 4; Strab. VII 316; Liv. XXXI 28, 1–3; Dio. XXXVIII 10, 1–2; LI 23, 2. Уп. Zippel, 1877, стр. 157–162; Папазоглу, 1988, стр. 163–164).

По освајању и умиривању Дарданије, Римљани почињу са радовима на подизању утврђења, насеља и путева који су их повезивали. Изградња комуникација представља једну од првих грађевинских тековина на простору Мезије. Као основни материјал за рјешавање питања комуникација и насеља на Косову и Метохији, уз поменуте наводе, служе и подаци из Појтингерове табле (*Gabuleo XXX Theranda XXV Viciano XIX Vindenis XX*) (Tab. Peut. 556, 557, 558), Птолемејеве Географије (*Arribantium, Vendenis, Ulpianum, Thermidana, Siparunto*) (Ptol. Geog. II 16, 3; Ptolemä. VI) и Равенског Географа (*Lisson, Crebenis, Gebulion, Theranda, Theclana, Beclano, Vindinis, Aemon*) (Rav. Cosm. IV 15); затим миљокази, епиграфски споменици, дијелови пута, насеља и други материјални остаци. Њихово детаљније проучавање и истраживање даје могућност да се укаже на главне правце путева и насеља на овом подручју (CIL III 8270; CILIII 8271; ILJug 593; ILJug 593 A; ILJug 1432; ILJug 1464; ILJug 1465; IMSVI, 195; IMSVI, 196; IMSVI, 197; Бошковић, 1928, стр. 269–272; Вулић, 1931, стр. 77–78, бр. 179–182; Вулић, 1941/1948, стр. 35, 52–53, 78, 102–105, 121, 124–126, 198–199; Čerškov, 1957, стр. 65–86; Čerškov, 1957, стр. 321–324; Čerškov, 1959/1960, стр. 371–379; Папазоглу, 1964, стр. 49–75; Papazoglu, 1969, стр. 399–406; Čerškov, 1969, стр. 38–40; Шкриванић, 1975, стр. 52–53; Dušanić, 1977, стр. 163–179; Паровић-Пешикан, 1989, стр. 57–74; Parović-Pešikan, 1985, стр. 82–87; Fidanovski, 1985, стр. 100–103; Фидановски, 1986, стр. 47–48; Паровић-Пеши-

кан, 1987, стр. 136–142; Папазоглу, 1988, стр. 145–173; Паровић-Пешикан, 1989, стр. 45–51; Петровић, 2006, стр. 17–30; Петровић, 2007, стр. 36–39).

Један од важнијих доказа постојања римског пута на одређеној локацији јесу миљокази. Они се убрајају у веома значајне античке споменике и највјеродостојнији су траг постојања трасе римске комуникације, нарочито уколико се налазе *in situ*. Постављани су по завршетку радова на комуникацији, а натпис на њима поближе нам указује на датум таквог догађаја (Ballif, 1893, стр. 9, 47–51; Čerškov, 1957, стр. 65–86; Pašalić, 1958, стр. 139–148; Војановски, 1974, стр. 15–38; Петровић, 2006, стр. 17–30; Петровић, 2007, стр. 36–39). На југу Горње Мезије (Косово и Метохија) миљокази заузимају скромно мјесто у укупној епиграфској грађи и разликују се од других епиграфских споменика по облику и садржини (Ballif, 1893, стр. 47–51; Abramić, 1926/1927, стр. 139–155; Čerškov, 1957, стр. 65–86; Pašalić, 1958, стр. 139–148; Pašalić, 1960, стр. 105; Војановски, 1974, стр. 26–38; Петровић, 2006, стр. 17–30; Петровић, 2007, стр. 36–39), а, поред тога што представљају значајан топографско-ходолошки материјал, веома су значајни и за изучавање политичке историје (Čerškov, 1957, стр. 65–86; Pašalić, 1958, стр. 139–148; Војановски, 1974, стр. 26–38). На југу ове римске провинције нађен је скроман број епиграфских, као и анепиграфских миљоказа, који свједоче о проласку римске цесте. Претпоставља се да су анепиграфски миљокази резултат неотпорности локалног кречњака на вријеме и временске промјене (Ballif, 1893, стр. 10; Abramić, 1926/1927, стр. 139–155; Sergejevski, 1962, стр. 73–105; Петровић, 2006, стр. 17–30; Петровић, 2007, стр. 36–39). Тамо гдје је ријеч о епиграфском миљоказу, натпис умногоме олакшава датовање комуникације, док се у случајевима гдје нема натписа – а ако о томе картографски, односно наративни извори ништа не говоре – историјат комуникације утврђује у општим цртама (Pašalić, 1958, стр. 139–148; Sergejevski, 1962, стр. 73–105; Војановски, 1974, стр. 26–38).

Као што смо поменули, путна мрежа на југу провинције Горње Мезије представљала је саставни дио војних, политичких и економских планова Римљана. У ту сврху изграђена је и комуникација Лисус–Наисус која је пресијецала данашње Косово и Метохију од југозапада према сјевероистоку. Као главна траса комуникације, она је повезивала приморје са унутрашњошћу. Управо на овој траси нађен је скроман број миљоказа, односно њихових фрагмената који имају изузетну историјску вриједност јер представљају прворазредно свједочанство о постојању римске цесте на Косову и Метохији. Истовремено, недостатак трагова пута и миљоказа на појединим дијеловима трасе представља велику потешкоћу за истраживаче (Ballif, 1893, стр. 45–57; Pašalić, 1958, стр. 139–148; Pašalić, 1960, стр. 105; Војановски, 1974, стр. 26–38; Шкриванић, 1975, стр. 52–53; Петровић, 2006, стр. 17–30; Петровић, 2007, стр. 36–39).

На путу Лисус–Наисус нађена су два епиграфска и неколика фрагмента анепиграфских миљоказа. У Улпијани (*Viciano*), нађен је одломак миљоказа са натписом. Према Појтингеровој табли путна станица *Viciano* била је удаљена од Наисуса 79 римских миља (око 117 км) (Tab. Peut. 556, 557, 558), у правцу Љеша, вјероватно надомак Улпијане, код Угљара или Чаглавице, у близини Приштине и данашњег пута Приштина–Призрен (Шкриванић, 1975, стр. 52–53; Фидановски, 1998, стр. 258–349; Петровић, 2007, стр. 94). Међутим, у модерној историографији постоје различита гледишта о њеној убикацији (Samardžić, 2012, стр. 651–672). Да се станица *Viciano* (тј. Улпијана) налазила на путу потврђује фрагмент миљоказа (мермерног стуба) откривен 1956. године у Улпијани, на коме се налази дјелимично очуван натпис: *[S]everi / (milia) p(assum)* (ILJug 593 A). Сматра се да би могао бити одломак миљоказа, а датује се у вријеме владавине Севера, од 193. до 235. године. Исто тако, испред градске капије Улпијане откривен је дио плочника римског пута испред самог улаза у град (Чершков, 1957, стр. 65–86; Паровић-Пешикан, 1982, стр. 58; Петровић, 2007, стр. 128).

На истој траси пута Лисус–Наисус, између станица *Vindenis* и *Viciano*, испод утврђења на брду Каљаја, откривен је и један анепиграфски миљоказ. Други миљоказ са натписом пронађен је у селу Доње Љупче (недалеко од Подујева), сјеверно од Приштине (Čerškov, 1969, стр. 44–45; Шкриванић, 1975, стр. 52). Натпис гласи: *Imp(eratori) C(aesari) M(arco) Ae/mil(io) Aemili/ano p(io) ff(elici) inv/icto Aug(usto) [p(ontifici) m(aximo)] / tri(bunicia) pot(e)s(tate) / p(atri) p(atriciae) co(n)s(uli) pro/co(n)s(uli) m(ilia) p(assuum) XIII* (ILJug 593). Датује се у вријеме владавине Емилијана (253. године) (Čerškov, 1969, стр. 44–45; Петровић, 2007, стр. 127). На основу растојања наведеног у Појтингеровој табли, пронађених остатака пута те фрагмената два миљоказа и остатака римског насеља и некрополе, станица и насеље *Vindenis* лоцира се у атару села Главник (локалитет Пољанице) надомак Подујева (пет километара југозападно од Подујева, а сјеверно од Приштине), у залеђу лијеве обале Лаба (Шкриванић, 1975, стр. 52; Петровић, 2007, стр. 93).

Поред саобраћајнице која је преко Косова и Метохије ишла од југозапада према сјевероистоку, значајна је и комуникација која је водила правцем сјевер–југ. Ова саобраћајница је представљала наставак пута који је водио са приморја, од Нароне у Далмацији, преко Гацка и Фоче. Она се преко Новог Пазара спуштала на Косово и Метохију. Ни до данас није тачно прецизирано мјесто на коме са Рогозне силази у долину Ибра. Ослањајући се на средњовјековни пут који из Новог Пазара води према Косову, то бисмо мјесто могли тражити сјеверно од Косовске Митровице. Силазећи са Рогозне, пут је вјероватно ишао долином рјечице Бањске на Митровицу и даље на југ.

Код села Сочанице, у долини Ибра, 17 км сјеверно од Косовске Митровице, налазе се остаци темеља грађевина и некрополе (Чершков, 1957, стр. 75;

Čerškov, 1970, стр. 9–11; Samardžić, 2012, стр. 659–661). Остаци моста и пута који се налази уз само насеље могли су бити дио комуникације за довоз руде из античког и средњовјековног басена Плакаоница који се налази око 7 км западно од Сочанице. Друга могућност је да су они дио пута који је долазио из правца Новог Пазара и спуштао се у долину Ибра, а трећа – да је пут силазио нешто јужније, ближе Косовској Митровици, уз постојање комуникацијске везе са Сочаницом (Чершков, 1957, стр. 75; Čerškov, 1970, стр. 9–11; Samardžić, 2012, стр. 659–661).

На поменутој комуникацији која је пресијецала Косово и Метохију од сјевера ка југу и ишла даље за Скопље нађена су неколика миљоказа са натписом. У засеоку Качаника, Боџ, пронађени су остаци грађевина, гробови и миљокази са натписом (Evans, 1885, стр. 73–74; Вулић, 1931, стр. 77–78, бр. 179–182; Čerškov, 1957, стр. 76–77). На једном фрагменту миљоказа, висине 0,57 м и пречника 25,5 цм, натпис гласи: *Imp(eratori) Ca(es)ari) C. Messi(o) Q(uinto) Traiano / Decio p(io) f(elici) / invicto / Aug(usto) p(ontifici) m(aximo) / [t]r(ibunicia) potes(tate) / [- - -] co(n)s(uli) / [- - -]* (ILJug 1464). Датуме се од 249. до 251. године, у вријеме владавине Гаја Месија Трајана Деција. На другом миљоказу натпис гласи (Вулић, 1931, стр. 77, бр. 180: *Imp(reatori) Ca(esar)i M(arco) [Aemil(io)] / Aemiliano p(io) f(elici) [invic]/to Aug(usto) pontiff(ici) / maximo tri(bunicia) / pot(estate) p(atric) p(atric) [c]o(n)s(uli) pro[c]o(n)s(uli) / ab(!) Vi[m(inacio)] m(ilia) p(assuum) CC*. Овај натпис се датуме у вријеме владавине Емилијана (253. (?) године) (ILJug 1465).

Пут је даље ишао преко села Ланишта, Ђурђевог Дола и насеља Ђенерал Јанковић. Траса пута је настављала лијевог обалом Лепенца до Бардоваца, гдје се налазе остаци града Скупи (*Scupi*). Налази са терена указују да је пролаз пута кроз качаничку клисуру био обезбдијеђен низом утврђења (Чершков, 1957, стр. 78).

На локалитету Ђенерал Јанковић нађена су три миљоказа са натписом. Први натпис се датуме у 119–120. годину и гласи: *Imp(reatori) Caesari/ divi Traiani Parthici f(ilio) / divi Nervae nepoti / Traiano Hadriano / Aug(usto) p(ontifici) m(aximo) trib(unicia) pot(estate) III / co(n)s(uli) III L(ucio) Coelio Rufo / leg(ato) Aug(usti) pr(o) pr(aetore) col(onia) Scupin(or)um / m(ilia) p(assuum) VIII* (IMS VI 195). Други натпис се датуме у 138. годину и гласи: *Imp(reator) Caesar / divi Hadri[ani] fil(ius) divi / [T]raiani nepos / divi Nervae / pronepos / Antoninus / Aug(ustus) Piu(s) / [res]tituti / [m(ilia) p(assuum) VIII]* (IMS VI 196). Трећи натпис се датуме у 177. (?) годину и гласи: *Imp(reator) C[ae]s(ar) [divi Ant]onini / f(ilius) divi [Veri] P[art]hici max(imi) / frate(r) div[i Had]riani nepos / divi Tra[iani] Pa[r]thici pro / nepos divi N[er]vae ab nepos / M(arcus) Aurel(ius) Anto[nin]us Aug(ustus) Germa[nic(us) Sarmatic(us) [p]ontif(ex) ma[x(imus)] trib(unicia) / [p]otest(ate) XXXI imp(erator) VIII co(n)s(ul) / III p(ater) p(atric) / Con[s]stantin[us] / [maximus] victor / [Im]per(ator) Aug(ustus) / ILXII [- - -]* (CIL III 8271=IMS VI 197=ILJug 1432). Поред тога што су миљокази највјеродостојнији доказ постојања трасе римског пута, они су и

споменици у част владара за чије владавине је комуникација изграђена или поправљена.

ЗАКЉУЧАК

Пронађени миљокази са југа Горње Мезије (Косово и Метохија) потврђују постојање римских путева на овом подручју. Југ провинције Горње Мезије био је повезан са двије комуникације: једна је пресијецала данашње Косово и Метохију од југозапада према сјевероистоку (Лисус–Наисус), док је друга траса пута (Нарона–Скупи) ишла од сјевера ка југу, долином Ибра на Косовску Митровицу, преко Улпијане и Качаника.

Комуникација од Лисуса до Наисуса, која је уздужно пресијецала област Косова и Метохије, припада главном путном правцу који је повезивао обале Јадранског мора са унутрашњошћу Балканског полуострва. Међутим, ништа мање значајна је и комуникација која је повезивала провинцију Далмацију са Македонијом, пресијецајући Косово и Метохију правцем сјевер–југ. Ова саобраћајница је представљала наставак пута који је водио са приморја (Нарона) преко Фоче и Новог Пазара. Ријеч је о залеђу источне обале Јадрана или подручју између планина и мора.

Јасно је, дакле, да је на Косову и Метохији нађен значајан број епиграфских и анепиграфских миљоказа који свједоче о постојању римских комуникација на чије правце пружања указују материјални и писани, односно картографски извори. Како смо већ нагласили, од посебног значаја су налази миљоказа са милијацијом или без ње, и епиграфским подацима о локалитетима, градитељима или пак о онима којима су посвећени. Тако, на основу анализе и компарације материјалних и писаних извора, могло би се рећи да истраженост античких путева на југу Горње Мезије (Косово и Метохија) карактерише извјестан напредак. Наиме, пронађени миљокази и епиграфски натписи допринијели су оквирном утврђивању претпостављених праваца комуникација на овом подручју и приближног времена њихове градње и поправке. Сматра се да су поменуте двије трасе комуникација представљале окосницу мреже путева настале у овим областима током римског периода. О тачном времену њихове изградње нема поузданих података, иако најстарији писани траг о таквим активностима, садржан у тексту миљоказа из Бенерал Јанковића, потиче из Хадријановог времена (117–138. године). Међутим, изградња римских комуникација, прије свега пута Лисус–Наисус, везује се за прве деценије I вијека.

Током времена, ови путеви прерастају у комуникације од великог економског значаја захваљујући јачању рударских центара и њиховој све већој експлоатацији, као и настанку и развоју многих насеља. Отуда и додатне интервенције, односно поправке на појединим трасама пута, у II и III вије-

ку, о чему свједоче поменути натписи на миљоказима из времена Антонина Пија (138–161. године), династије Севера (193–235. године), Гаја Месија Трајана Деција (249–251. године) и Емилијана (253. (?) године), који су нађени код Бенерал Јанковића, у Улпијани, Качанику и Доњем Љупчету. Претпоставља се да су миљокази подигнути на мјестима гдје су вјероватно бујице Лепенца или Лаба оштетиле трасу пута.

Може се закључити да је путна мрежа на југу провинције Горње Мезије представљала саставни дио војних, политичких и економских планова Римљана, а миљокази постављени на њима – поред тога што представљају значајан топографско-ходолошки материјал – данас су важан извор и за изучавање политичке историје и топографије.

СКРАЋЕНИЦЕ

IMS	Inscriptions de la Mésie Supérieure, Beograd 1979, 1982.
САД	Српско археолошко друштво, Београд 1987.
СВИ	Centar za balkanološka ispitivanja, Sarajevo 1969.
CIL	Corpus Inscriptiones Latinarum, Berolini 1873.

ИЗВОРИ

- Dio's (1914). *Roman History*. London: Ed. Earnest Cary.
- Inscriptions de la Mésie Supérieure (1979). Vol. IV (Ed. P. Petrović). Beograd: Centre d'études épigraphiques et numismatiques.
- Inscriptions de la Mésie Supérieure (1982). Vol. VI (Ed. B. Dragojević-Josifovska). Beograd: Centre d'études épigraphiques et numismatiques.
- Livius, T. (1959). *Historiae*. London: Ed. W. Heineman.
- Itineraria Romana (1916). *Römische Reisenwege an der Han Der Tabula Peutingeriana*. Stuttgart: Ed. C. Müller.
- Полидије (1988). *Историје I, II*. Нови Сад: Матица српска (предговор, превод и коментар: М. Рицл).
- Polybius (1889). *Histories*. London – New York: Macmillan and co.
- Ptolemaei, C. (1883/1901). *Geographia* (I–V). Paris: Ed. C. Müller / C. P. Fischer, Firmin Didot.
- Ptolemäus (1990). *Cosmographia*. Stuttgart: Alfred, P. Zeller, Parkland.
- Ravenatis (1860). *Anonymi Cosmographia*. Berlin: Ed. M. Pinder / G. Parthey.
- Strabonis (1852). *Geographica*. Lipsiae: B. G. Teubneri.
- Corpus Inscriptionum Latinarum (1873). *Consilio et auctoritate Academiae litterarum regiae*. Berolini: Borussicae editum, ed. Th. Mommsen, Voll. III.
- Šašel, A. et J. (1978). *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia Inter annos MCMLX et MCMLXX repertae et editae sunt*. Ljubljana: Situla 19, Narodni muzej Slovenije.

Šašel, A. et J., (1986). *Inscriptiones Latinae quae in Jugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt*. Ljubljana: Situla 25, Narodni muzej Slovenije.

ЛИТЕРАТУРА

- Abramić, M. (1926/1927). O novim miljokazima i rimskim cestama Dalmacije. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, XLIX, 139–155.
- Ballif, P. (1893). *Romische Strassen in Bosnien und der Herzegowina* I. Wien: Vom Bosnisch Hercegovinischen Landesmuseum.
- Bojanovski, I. (1974). *Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji*. Sarajevo: Posebno izdanje ANUBiH, Djela knj. XLVII, СБІ knj. 2, ANUBiH.
- Бошковић, Б. (1928). Римске рушевине код Грачанице. *Сѵаринар*, IV, 269–272.
- Булић, Н. (1931). Антички споменици наше земље. *Сѵоменик Срѵске краљевске акадѵмије LXXI (77–78)*, 179–182.
- Булић, Н. (1941/1948). Антички споменици наше земље. *Сѵоменик Срѵске краљевске акадѵмије XCVIII*, 35, 52–53, 78, 102–105, 121, 124–126, 198–199.
- Giljferding, A. (1859). *Bosnia, Gercegovina i staraya Serbya*. St. Petersburg.
- Dušanić, S. (1977). Iz istorije rimskog rudarstva u Gornjoj Meziji. *Arheološki vestnik*, XXVIII, 163–179.
- Dušanić, S. (1995). Epigraphical Notes on Roman Mining in Dardania. *Starinar*, XLV–XLVI, 27–34.
- Dušanić, S. (2004). The Princeps municipii Dardanorum and the Metalla municipii Dardanorum. *Živa antika*, LIV, 5–32.
- Evans, A. (1885). Researches in Illuricum, parts III and IV. Westminster. *Archaeologia*, XLIX, 1–168.
- Zippel, G. (1877). *Die römische Herrschaft in Illurien bis auf Augustus*. Leipzig: B. Teubner.
- Јастребов, Ј. (1904). Stara Srbija i Albanija. *Сѵоменик*, XLI (11), 66–68.
- Jireček, J. (1951²). *Trgovački drumovi i rudnici Srbije i Bosne*. Sarajevo: Svjetlost.
- Kanitz, F. P. (1892). *Römische Studien in Serbien I-II*. Wien: In Commission bei F. Tempsky.
- Ковалѵев, Г. (1989/90). Касноантичка палата у Неродимљу. *Сѵарине Косова*, IX, 87–92.
- Mollinary, A. (1914). *Die Römerstrassen in der Europäischen Türkei*. Zagreb: KGL Landesdruckerei.
- Милин, М. (2002). Новооткривени римски епиграфски споменици из Сочанице. *Сѵаринар*, LII, 163–174.
- Папазоглу, Ф. (1964). Дарданска ономастика. *Зборник Филозофској факултѵета у Београду*, VIII (1), 49–75.
- Parazoglu, F. (1969). *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba*. Sarajevo: ANUBiH, knj. XXX СБІ knj. 1, ANUBiH.
- Папазоглу, Ф. (1988). Илирска и дарданска краљевина; поријекло и развој, структура, хеленизација и романизација. У: М. Гарашанин, (прир. и ур.), *Илири и Албанци (145–173)*. Београд: САНУ.

- Паровић-Пешикан, М. (1982). Античка Улпијана према досадашњим истраживањима. *Сџаринар*, XXXII, 57–74.
- Parović-Pešikan, M. (1985). Ulpiana, S. Gračanica, Priština – antičko naselje. *Arheološki pregled*, 24, 82–87.
- Паровић-Пешикан, М. (1987). Улпијана 1985–1986. године. *Гласник Српске краљевске академије*, IV, 136–142.
- Паровић-Пешикан, М. (1989). Античка Улпијана – истраживања 1987. године. *Гласник Српске краљевске академије*, V, 45–51.
- Pašalić, E. (1958). О hodološkim pitanjima u izučavanju antičke istorije (sa naročitim osvrtom na našu zemlju). *Godišnjak Istorijskog društva BiH*, IX, 139–175.
- Pašalić, E. (1960). *Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Zemaljski muzej Sarajevo.
- Петровић, В. (2006). Римски пут Naissus–Lissus. *Лесковачки зборник*, XLVI, 17–38.
- Петровић, В. (2007). *Дарганица у римским итџинерарима*. Београд: Балканолошки институт САНУ.
- Samardžić, G. (2012). Communication Routes and Settlements in Kosovo and Metohija in old Itineraries (from Antiquity to the Ottoman Period). У: Б. Јовановић (ур.), *Косово и Метохија 1912–2012 (651–672)*. Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Sergejevski, D. (1962). Rimska cesta od Epidauruma do Anderbe. *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, XVII, 73–105.
- Томовић, Г. (2007). Косово и Метохија на старим картама, до краја XVII века. У: А. Бачкалов (ур.), *Археологија Косова и Метохије (47–59)*. Београд: Музеј у Приштини (са измештеним седиштем).
- Fidanovski, S. (1985). Poljanice, Glavnik, Podujevo – rimska nekropola. *Arheološki pregled*, 24, 100–103.
- Фидановски, С. (1986). Илијина љава, Велекинце, Гњилане, римска и средњовековна некропола. *Arheološki pregled*, 25, 47–48.
- Фидановски, С. (1998). Римски и рановизантијски период. У: Н. Тасић (прир. и ур.), *Археолошко бљаго Косова и Метохије од неолита до раној средњеј века*, I–II (258–349). Београд: САНУ – Музеј у Приштини (са измештеним седиштем).
- Фидановски, С. (2007). Античко наслеђе Косова и Метохије. У: А. Бачкалов (ур.), *Археологија Косова и Метохије (95–118)*. Београд: Музеј у Приштини (са измештеним седиштем).
- Čerškov, E. (1957). Око problema komunikacija i položaja naselja na Kosovu i Metohiji u rimskom periodu. *Glasnik Muzej Kosova i Metohije*, II, 65–86.
- Čerškov, E. i Popović, Lj. (1957). Ulpiana, prethodni izvještaj o arheološkim istraživanjima u 1957. godini. *Glasnik muzej Kosova i Metohije*, II, 321–324.
- Čerškov, E. (1959–1960). Ulpiana, Kratak izvještaj o arheološkim istraživanjima u 1959. godini. *Glasnik Muzej Kosova i Metohije*, IV–V, 371–379.
- Čerškov, E. (1969). *Rimljani na Kosovu i Metohiji*. Београд: Археолошко друштво Југославије.

Шкриванић, Г. (1975). Југословенске земље на Појтинговој табли. *Monumenta cartographica Jugoslaviae*, I, 29–55.

GLIGOR M. SAMARDŽIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA IN KOSOVSKA MITROVICA
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF HISTORY

NOTES ON MILESTONES FROM THE SOUTH OF THE PROVINCE OF MOESIA SUPERIOR
(A FEW EXAMPLES FROM KOSOVO AND МЕТОHIЈА)

Summary

This paper presents the data on milestones from the south of the province of Moesia Superior (present-day Kosovo and Metohija). Since the road network in the south of the province of Moesia Superior represented an integral part of the military, political, and economic plans of the Romans, two road communications were built for that purpose. One of them intersected present-day Kosovo and Metohija, from the south-west to the north-east (Lisus-Naisus) linking the coast of the Adriatic Sea with the interior of the Balkan Peninsula. Another assumed road route, from the north to the south, intersected Kosovo and Metohija via the valley of the Ibar River, towards the present-day city of Kosovska Mitrovica, over the erstwhile Roman town of Ulpiana and the present-day town of Kačanik. A modest number of both epigraphic and anepigraphic milestones which testify to the existence of Roman road communications in this area has been discovered.

Two important milestones with inscriptions were found in Kačanik, and three milestones with inscriptions were found south of this settlement, in the municipality of Đeneral Janković. Between the road stations *Vindenis* and *Viciano*, below the fortress on the hill Kaljaja, an anepigraphic milestone that marks the route on that road was discovered, and another one with an inscription was found in the village of Donje Ljupče, not far off from the municipality of Podujevo (east of Priština). Namely, a fragment of a milestone with an incomplete inscription was found in Ulpiana. A fragment of a milestone discovered in 1956 testifies that the road station *Viciano* (ie. Ulpiana) stood on the route Lisus-Naisus.

The discovered milestones and epigraphic inscriptions have contributed to the general establishing of assumed routes of the road communications in Moesia Superior (Kosovo and Metohija) and an approximate period of their construction and reconstruction. Thus, it is believed that the aforementioned

routes of road communications represented the skeleton of the network of roads that were built in these areas during the Roman period. There is no reliable data on the exact time of their construction, even though the oldest written record of such activities is present in the inscription on the milestone from Đeneral Janković, which dates back to the period of Hadrian. However, the construction of Roman road communications, primarily the route Lisus-Naisus, is believed to have taken place during the first decades of the first century. As time passed, these routes turned into road communications of great economic importance, owing to the strengthening of the mining centres and their increasing exploitation, and the emergence and development of numerous settlements. Hence the additional reconstructions on these routes in the second and the third century, which are testified by the aforementioned milestones that date back to the period of Antoninus Pius and Aurelianus, found near Đeneral Janković and Donje Ljupče. One can say that the road networks in the south of the province of Moesia Superior represented an integral part of the military, political and economic plans of the Romans, and that the milestones, that had been placed along these routes, are nowadays significant sources for the study of the political history and topography.

Keywords: milestone; Roman road; Lisus-Naisus; Moesia Superior; Kosovo and Metohija.